

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Area Development Twente
G.W.J. Waanders
Zuidkamp 31
7524 PJ ENSCHEDE

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 19530
2500 CM Den Haag
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
ffwet@rvo.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434.toek.jb

Bijlagen

1

Datum 12 november 2014
Betreft Toekenning ontheffing
Ruimtelijke ingrepen

Geachte heer Waanders,

Naar aanleiding van uw verzoek van 11 december 2013 en de aanvullingen hierop van 10 februari 2014 en 27 september 2014, geregistreerd onder aanvraagnummer FF/75C/2013/0434, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u de ontheffing die u heeft aangevraagd, van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen en het vervoeren en onder zich hebben van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, steenmarter, watervleermuis, braamsluiper, buizerd, geelgors, graspieper, huismus, kneu, veldleeuwerik, levendbarende hagedis en de poelkikker, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 11 en 12 van de Flora- en faunawet voor wat betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen en het beschadigen of vernielen van eieren van de kamsalamander en het heideblauwtje.

De aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de realisatie van het project 'Gebiedsontwikkeling Luchthaven Twente', gelegen in de gemeenten Enschede en Dinkelland. Het project betreft de gebiedsontwikkeling op het terrein van de voormalige vliegbasis Twente. Voor de invulling van de noordelijke deelgebieden (Luchthaven en Leisure-Noord), betreffende ruim 100 hectare schraalland rondom start- en landingsbaan, komen onder andere de onderstaande functies in aanmerking:

- Agrarische bedrijvigheid;

- Leisure;
- Health, care, cure and wellness;
- Natuur;
- Multidisciplinair Veiligheidscentrum Twente Safety Campus;
- Sport and Recreatie;
- Energiepark;
- Kunst- en cultuurpark.

Daarnaast zijn Business Aviation/General Aviation en luchthavengebonden bedrijvigheid als denkbare functies geïdentificeerd. De meeste functies zullen niet de volle omvang van het gebied vullen. Daarom kunnen meerdere functies met elkaar gecombineerd worden.

Er zijn voor de invulling van de noordelijke deelgebieden (Luchthaven en Leisure-Noord) 4 verschillende scenario's uitgezet waarin op verschillende wijze functies met elkaar worden gecombineerd, te weten:

- Scenario 1 'Business Aviation met luchthavengebonden bedrijvigheid';
- Scenario 2 'Luchthaven gebonden bedrijvigheid met beperkt vliegen';
- Scenario 3 'Zone aan de Baan';
- Scenario 4 'Buitenplaats Twenthe'

Beschrijving scenario's voor de noordelijke deelgebieden

Scenario 1 maakt gebruik van de bestaande luchthavenfaciliteiten (3 km startbaan) en de geschikte ligging in midden het stedelijk gebied van Enschede, Hengelo en Oldenzaal en met bestaande ontsluiting naar internationale routes voor verkeer (A1) en de spoorlijn. De bestaande luchthavenfaciliteiten zullen worden gebruikt voor de kleine luchtvaart 'General Aviation (GA)'. Hieronder valt: recreatieve luchtvaart en toerisme (zoals zweefvliegen en rondvluchten), lesvluchten, Business Aviation (BA) en vluchten van maatschappelijk belang (waaronder medische vluchten). Incidenteel is ook groot vliegverkeer mogelijk (niet passagiersvluchten, maar uitsluitend vliegtuigbewegingen gerelateerd aan het bedrijventerrein). Ook is incidenteel vrachtverkeer ten behoeve van het Twentse bedrijfsleven in dit scenario niet uitgesloten. Bovendien zal er ruimte zijn voor een 'Maintenance, Repair & Overhaul (MRO)', dat betekent dat er een onderhoud- en reparatiepark voor vliegtuigen en materiaal ontwikkeld kan worden. Daarnaast wordt in dit scenario in luchthavengebonden bedrijvigheid voorzien. Overige activiteiten in dit scenario zijn:

- Hangar ruimte voor het stallen en onderhoud van vliegtuigen;
- Restaurant, hotel;
- Overige recreatievoorzieningen (kijkhok);
- Evenementen als 'Wings, Wheels and Goggles';
- Positionering van Twente Airport in het kader van de UNHCR;
- Medegebruik door Defensie als bijvoorbeeld tijdelijk oefenveld of eventueel voor onderhoud;
- Locatie voor het doorontwikkelen van technologische start-up naar grootschalige eindproductie;
- Testcentrum Onbemand Vliegen. Een luchthaven Twente heeft, in samenwerking met de Universiteit Twente, de unieke kans om een onderzoek- en industrieketen op te zetten;
- Zweefvliegen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

De kern van **Scenario 2** bestaat uit het realiseren van een luchthavengebonden bedrijventerrein; bedrijvigheid die in meer of mindere mate gebruik maakt van de start- en landingsbaan. In contrast tot scenario 1 zal hier incidenteel, en alleen ten behoeve van de bedrijvigheid, een vliegtuig gebruik maken van de start- en landingsbaan. In dit scenario is er ruimte voor een onderhoud- en reparatiepark (MRO), luchtvracht (om behoeftes te bedienen van technologische bedrijven) en voor een Testcentrum Onbemand Vliegen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Scenario 3 is gekenmerkt door deelontwikkelingen die parallel of volgordelijk te ontwikkelen zijn. Onderstaande functies zijn een indicatie voor een potentiële invulling ervan. Uitwisseling met andere programma's die vanuit marktinitiatieven naar voren komen zijn zeer wel denkbaar.

- Doorontwikkeling Troned Safety Campus (doorontwikkeling van brandweer oefencentrum naar kenniscentrum en educatie - 'riskfactory');
- Care and Cure;
- Solar park en innovatieve landbouw (3 km lange landingsbaan gebruiken voor 12 ha groot solar park; het omliggende grasland beschikbaar voor agrarische gebruik).

Scenario 4 neemt het landschap als drager van een landgoedontwikkeling als belangrijk uitgangspunt en grijpt hiermee terug op het gedachtegoed van de Twentse Basis. In contrast tot scenario 3 zal hier een lagere dichtheid van functies worden gerealiseerd.

Mogelijke functies in relatie tot landschapsstructuren zijn:

- Troned Safety Campus, bij de hangars in het oostelijke deel;
- Platform en de westelijk gelegen gebouwen in de bosrand faciliteren een Care & Cure ontwikkeling;
- De druiventros faciliteert een 'gated innovatie-cluster'. Een camp als trainingsfaciliteit en groepsaccommodatie – al dan niet in samenspraak met Troned- is denkbaar.

De 3 km lange baan in kleinschalige archaische landschap is vanuit cultuurhistorisch oogpunt het behouden waard. Het gebruik van het omliggende grasland ten behoeve van agrarisch activiteiten kan een markt vraag bedienen.

In alle scenario's zijn bovendien de volgende functies aanwezig:

- Troned Safety Campus (Troned is al geruime tijd in het noordelijk gebied gehuisvest en ontwikkelt zich steeds verder door onder verantwoordelijkheid van de veiligheidsregio Twente);
- Militaire aanwijzing (ontheffing tot 2016);
- Zweefvliegen: Twentsche Zweefvlieg Club, een van de actuele gebruikers van vliegveld Twente.

Invullingen overige deelgebieden

Naast de ontwikkeling van de noordelijke gebieden, waarvoor de 4 verschillende scenario's zijn uitgezet, worden ook de volgende ontwikkelingen uitgevoerd: Ten zuiden van het huidige vliegveld wordt er nieuwe (natte) natuur voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) ontwikkeld en aan de zuidzijde van de EHS, bij de Natura 2000-gebieden Lonnekermeer en Landgoederen Oldenzaal, worden nieuwe woningen gerealiseerd.

Op de locatie "De Strip" worden woonfuncties en bedrijvigheid ontwikkeld. Op de locatie "Oostkamp" wordt leisure en bedrijvigheid ontwikkeld. Ten zuiden van de locatie "Oostkamp" worden nieuwe ontsluitingswegen aangelegd. Ook worden nieuwe woonfuncties en ontsluiting ontwikkeld op de locatie "Prins Bernhardpark" en "Kamp Overmaat". Bij de uitvoering van het project worden onder andere volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Dunnen van bos;
- Rooien van bomen;
- Aanplanten van bos;
- Ontgraven van grond;
- Verwijderen van verharding;
- Ontgraven van poelen;
- Aanleggen van nieuwe watergangen;
- Slopen of verplaatsen van bebouwing.

De deelgebieden "Oostkamp" en de "Strip" worden mogelijk gebruikt voor evenementen. Deze ontheffing beperkt zich echter enkel tot de werkzaamheden die voor het aanleggen en ontwikkelen van het project gepland zijn. Effecten van evenementen op de beschermde plant- en/of diersoorten zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Het effect van een evenement is sterk afhankelijk van de locatie, inrichting, het tijdstip en de aard en schaal van het evenement. Bij grootschalige evenementen is mogelijk alsnog een ontheffing nodig van de Flora- en faunawet.

Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de rietorchis (*Dactylorhiza majalis*), steenanjer (*Dianthus deltoids*) en de wilde marjolein (*Origanum vulgare*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9 en 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de baardvleermuis (*Myotis mystacinus*), gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), steenmarter (*Martes foina*), braamsluiper (*Sylvia curruca*), buizerd (*Buteo buteo*), geelgors (*Emberiza citrinella*), graspieper (*Anthus pratensis*), huismus (*Passer domesticus*), kneu (*Carduelis cannabina*) en de veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9, 11, 12 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de kamsalamander (*Triturus cristatus*), poelkikker (*Rana lessonae*) en het heideblauwtje (*Plebejus argus*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9, 11 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de levendbarende hagedis (*Zootoca vivipara*).

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Overwegingen

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein zijn beschermde inheemse plantensoorten als bedoeld in artikel 3, lid 1, van de Flora- en faunawet. De baardvleermuis, eekhoorn, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, steenmarter en de watervleermuis zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder a, van de Flora- en faunawet. De braamsluiper, buizerd, geelgors, graspieper, huismus, kneu en de veldleeuwerik zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder b, van de Flora- en faunawet. Voor vogels is alleen ontheffing nodig indien het nest valt onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Hieronder zal dit nader worden toegelicht. De kamsalamander, levendbarende hagedis en de poelkikker zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder c, van de Flora- en faunawet. De baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, kamsalamander en de poelkikker zijn tevens opgenomen in bijlage IV van de EU-Habitatrichtlijn, dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd. Het heideblauwtje is een beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 4, lid 2, van de Flora- en faunawet en is tevens opgenomen in bijlage 1, behorende bij het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten¹.

Verbodsbepalingen

Op grond van artikel 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse plantensoorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen; te vervoeren en onder zich te hebben.

Op grond van de artikelen 9, 11, 12 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen; nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren; eieren van beschermde inheemse diersoorten te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen; te vervoeren en onder zich te hebben.

Voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen

Tot voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen als bedoeld in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden locaties gerekend waarin zich kraamkolonies, paarverblijven, overwinteringsplaatsen en verblijven van groepen mannetjes bevinden, afhankelijk van de soort. Essentiële migratie- en vliegroutes en foerageergebieden die van belang zijn voor de instandhouding van een voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van de soort op populatieniveau, vallen hier ook onder.

¹ Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (Stb. 2000, 525), laatstelijk gewijzigd bij Stb.2012, 615.

Daarnaast vallen ook tijdelijke, seizoensgebonden, verblijfplaatsen (bijvoorbeeld hollen) of standplaatsen die van belang zijn voor de gunstige staat van instandhouding van een soort op populatieniveau of per exemplaar hieronder.

Afwijzing artikel 9 van de Flora- en faunawet

Uit de aanvraag blijkt dat ontheffing is aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 9 van de Flora- en faunawet, voor wat betreft het doden en/of verwonden van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, kamsalamander, levendbarende hagedis, poelkikker en het heideblauwtje. Ontheffing voor het doden en verwonden is in casu niet nodig. Er worden door u voldoende maatregelen genomen om doden en verwonden te voorkomen. Deze zijn in de ontheffing opgenomen onder 'Zorgplicht'. Incidentele slachtoffers vallen niet onder de reikwijdte van artikel 9 van de Flora- en faunawet. Bovendien wordt gelet op de zorgplicht, genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet geen ontheffing verleend voor het doden en/of verwonden van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, kamsalamander, levendbarende hagedis, poelkikker en het heideblauwtje.

Afwijzing artikelen 9 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet

U heeft ontheffing aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor zover dit het vangen en vervoeren van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, kamsalamander, levendbarende hagedis, poelkikker en het heideblauwtje betreft. U heeft hiervoor echter geen ontheffing nodig, omdat het niet de bedoeling is deze soorten definitief aan de natuur te onttrekken en onder u te houden, maar te verplaatsen binnen hun natuurlijke leefomgeving. Slechts als soorten niet binnen een redelijke termijn worden teruggeplaatst, heeft u ontheffing nodig van artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet. De zorgplicht uit artikel 2 van de Flora- en faunawet is wel van toepassing. Er worden door u maatregelen voorgesteld om de zorgplicht na te leven. Deze zijn in de ontheffing opgenomen onder 'Zorgplicht'.

Functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de eekhoorn

De verbodsbepalingen worden enkel overtreden als de door dit artikel beschermde voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen hun specifieke functie niet meer naar behoren kunnen vervullen. De functionaliteit van deze beschermde voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen gaat dan door het uitvoeren van de werkzaamheden achteruit of wordt (volledig) aangetast. De voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen kunnen hierdoor niet meer dezelfde functie aan de beschermde diersoorten bieden als voorheen. Onder bepaalde omstandigheden kan het zelfs zo zijn dat aantasting van een - op zich zelf niet beschermd - gebied deze functionaliteit van de beschermde voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats aantast en derhalve leidt tot overtreding van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

De eekhoorn is in relatief lage aantallen aan de noordzijde van het vliegveld, de Strip en in het Prins Bernhardpark aangetroffen. Het plangebied heeft een functie als voortplanting- of vaste rust- of verblijfplaats voor de soort. Zonder het nemen van mitigerende maatregelen kunnen door de werkzaamheden voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de eekhoorn worden beschadigd, vernield en verstoord.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Om de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de eekhoorn te waarborgen, stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. Deze zijn in de ontheffing opgenomen onder 'Zorgplicht'.

Om de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de eekhoorn te waarborgen dient u echter ook aanvullende maatregelen uit te voeren. Deze zijn in de ontheffing opgenomen onder 'Zorgplicht'.

De eekhoorn maakt jaarlijks een nest voor het grootbrengen van de jongen en aan het eind van de herfst wordt een aantal winternesten gebouwd om de winter in door te brengen. Elk jaar worden de nesten op een andere plek gebouwd. Alleen in de periode dat het nest gebruikt wordt voor de verzorging van de jongen is dat nest beschermd, de winternesten zijn alleen beschermd in de periode dat ze gebruikt worden voor de overwintering. In de tussenliggende perioden is er geen sprake van een nest, voortplanting- of vaste rust- of verblijfplaats. Doordat de werkzaamheden plaatsvinden buiten de periodes waarin de nesten in gebruik zijn, worden de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet niet overtreden. Een ontheffing is dan ook niet nodig.

Conclusie eekhoorn

Dit houdt in dat het toegestaan is bovenstaande werkzaamheden zonder ontheffing uit te voeren, mits de in dit besluit genoemde maatregelen worden uitgevoerd.

Dit besluit geldt slechts voor de hierboven genoemde soort en beschreven verboden handelingen. Dit besluit geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in dit besluit zelf niet anders is aangegeven. U dient direct contact op te nemen met Rijksdienst voor Ondernemend Nederland indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als beoordeeld bij dit besluit noodzakelijk zijn. Als u de maatregelen zoals genoemd in dit besluit niet uitvoert, heeft u (mogelijk) toch ontheffing van de Flora- en faunawet nodig.

Daarnaast wijs ik u erop dat als u afwijkt van de maatregelen zoals genoemd in dit besluit, zonder ontheffing of goedkeuring aan te vragen, u zeer waarschijnlijk in overtreding bent van de Flora- en faunawet. Ik kan dan door bestuursrechtelijke dwang toe te passen de strijdige situatie alsnog beëindigen. Dat kan betekenen dat een last onder dwangsom wordt opgelegd, of dat bestuursdwang wordt toegepast. Ook kunnen strafrechtelijke sancties worden opgelegd. Dit kan in uw geval betekenen dat de werkzaamheden ten behoeve van bovengenoemd project geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd totdat weer wordt voldaan aan het bij of krachtens de Flora- en faunawet bepaalde.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Ontheffing

Op grond van artikel 75, lid 5, van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort. Op grond van artikel 75, lid 6, aanhef en onder c, wordt voor soorten genoemd op bijlage IV van de Habitatrichtlijn, de Vogelrichtlijn en/of bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten ontheffing slechts verleend wanneer er, naast de voorwaarde dat geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, geen andere bevredigende oplossing bestaat en met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. De belangen waarnaar verwezen wordt, zijn genoemd in artikel 2, lid 3 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

Instandhouding van de soorten

Rietorchis, steenanjer en wilde marjolein

De rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein zijn in het plangebied aangetroffen. Van de rietorchis zijn 150 bloeiende exemplaren geteld, verspreid over acht groeiplaatsen. Deze zijn vooral aangetroffen in de omgeving van de kleine baan. Van de steenanjer zijn vijf groeiplaatsen, met elk één tot 25 exemplaren, aangetroffen. De wilde marjolein is waargenomen op drie locaties langs de grote baan. Het gaat om één of enkele bloeiende exemplaren per groeiplaats. Daarnaast is recent een groeiplaats aangetroffen van enkele tientallen exemplaren van de wilde marjolein op en rond de parkeerplaatsen bij de gebouwen C35 en C36 in de deelgebied Oostkamp. Door de werkzaamheden kunnen groeiplaatsen van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein worden beschadigd of vernield.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

U stelt voor om de groeiplaatsen van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein waar mogelijk te ontzien en nieuwe groeiplaatsen te creëren.

Waar groeiplaatsen niet kunnen worden ontzien, worden aanwezige exemplaren van de soorten overgezet naar geschikte plekken in de omgeving. Hierbij worden exemplaren van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein mogelijk voor langere tijd in depot geplaatst. Dit dient echter slechts bij hoge uitzondering te gebeuren, omdat de kans van slagen van het overzetten groter is wanneer de planten direct worden verplant. De gunstige staat van instandhouding van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Baardvleermuis

De baardvleermuis komt in het plangebied voor. Verblijfplaatsen van de soort zijn niet waargenomen, maar er zijn wel foeragerende exemplaren gezien in de deelgebieden Luchthaven en Prins Bernhardpark. De baardvleermuis jaagt doorgaans niet verder dan drie kilometer van zijn verblijfplaats, wat erop duidt dat er wel verblijfplaatsen in de omgeving zijn. Omdat er binnen het plangebied bomen met potentieel geschikte verblijfplaatsen aanwezig zijn (de Strip, Prins Bernhardpark, restanten oude laanstructuren), is de aanwezigheid van verblijfplaatsen van de baardvleermuis binnen het plangebied zeer aannemelijk. Mogelijk gebruikt de soort de bunkers aan de noordzijde van de deelgebieden Luchthaven en aan de Leisure-Noord ook als winterverblijf. Van de baardvleermuis is tevens een vliegroute langs de Greftenberhoekweg (Nieuwe EHS) vastgesteld. Aantasting van foerageergebieden en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de baardvleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

De aanwezigheid van verblijfplaatsen van de baardvleermuis, en de aantasting ervan ten gevolg van de geplande ontwikkelingen, is niet uit te sluiten. Voor de baardvleermuis dienen voor elke aan te tasten verblijfplaats vier nieuwe verblijfplaatsen te worden aangebracht door middel van platte kasten of "vleermuisinclusief" bouwen, met name ruimte achter houtbeschoot, gevelranden en boeiborden. Mede omdat momenteel niet duidelijk is in welke mate "vleermuisinclusief" gebouwd zal worden, en welke huidige verblijfplaatsen daadwerkelijk komen te vervallen, is het in deze fase niet mogelijk om te beoordelen of de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de baardvleermuis gewaarborgd blijft.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

De baardvleermuis blijft in de omgeving aanwezig. Er blijven in de omgeving voldoende alternatieve verblijfplaatsen voor de soort beschikbaar. De foerageergebieden van de baardvleermuis zullen functioneel blijven tijdens en na uitvoering van het project. Daarnaast zal de soort profiteren van extra leefgebied dat geschikt wordt gemaakt binnen de Nieuwe EHS. Tevens zal de vliegroute met de voorgenomen ontwikkelingen niet aangetast worden. De gunstige staat van instandhouding van de baardvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Gewone dwergvleermuis

Van de gewone dwergvleermuis zijn vijf zomer- of (kleine) kraamverblijfplaatsen van maximaal enkele tientallen exemplaren vastgesteld rond de Strip en het Prins Bernhardpark. Bovendien is de soort baltsend op meerdere locaties in het gehele plangebied aangetroffen. De exacte locaties van de paarverblijfplaatsen en het aantal exemplaren van de soort dat hiervan gebruik maakt is niet bekend. Ook zijn in bunkers, loodsen en shelters aan de noordzijde van het deelgebied Luchthaven en in Oostkamp paarverblijfplaatsen en mogelijk overwinteringsplaatsen van lage aantallen van de gewone dwergvleermuis vastgesteld. Er is geen zwermgedrag van baltsende of (najaars)zwermende exemplaren van de soort aangetroffen. Dit maakt de aanwezigheid van grote kraamkolonies en/of massaoverwinteringsplaatsen binnen het plangebied onwaarschijnlijk. Het gehele plangebied, met uitzondering van de Fokkerweg, fungeert als foerageergebied en vliegroute van de soort. De belangrijkste vliegroutes zijn langs de Vliegveldstraat en de Grefteberghoekweg gelegen. Aantasting van foerageergebieden en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Vooralsnog zullen er door de voorgenomen ontwikkelingen geen verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis verloren gaan. Negatieve effecten zijn echter te verwachten wanneer functieverandering van de aanwezige gebouwen optreedt of spouwmuren nageïsoleerd worden. Om eventueel verlies van verblijfplaatsen op te vangen zijn in februari 2014 twaalf kasten opgehangen. Deze kunnen als alternatieve zomer- en paarverblijfplaats dienen. Ook worden twee kraamkasten aangebracht. Tijdelijke vervanging van winterverblijfplaatsen is echter niet mogelijk: er zal direct in permanente voorzieningen moeten worden geïnvesteerd (maatwerk). U stelt voor om "vleermuisinclusief" te bouwen, waarbij het bouwwerk op meerdere plaatsen toegankelijk wordt gemaakt voor vleermuizen. Echter is op dit moment nog niet duidelijk hoe en op welke locaties dit precies wordt uitgevoerd. Mede omdat momenteel niet duidelijk is in welke mate "vleermuisinclusief" gebouwd zal worden, en welke huidige verblijfplaatsen daadwerkelijk komen te vervallen, is het in deze fase niet mogelijk om te beoordelen of de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis gewaarborgd blijft.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuisstoren te maken. Over het gebruik van vleermuisstorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

De gewone dwergvleermuis blijft in de omgeving aanwezig. De (eventuele) binnen het plangebied waargenomen kraamkolonies zijn relatief klein (enkele tientallen exemplaren), wat het gemakkelijker maakt om geschikte alternatieven te vinden. Bovendien zullen de opgehangen kasten beschikbaar zijn als alternatieve paar- en zomerverblijfplaatsen. Ten aanzien van het foerageergebied en de aanwezige vliegroutes van de gewone dwergvleermuis worden geen negatieve effecten verwacht. Door de ontwikkeling van structuurrijke bosranden komt er bovendien meer foerageergebied beschikbaar. Tevens zal wanneer verlichting langs een vliegroute nodig blijkt te zijn, gewerkt worden met vleermuisvriendelijke (amberkleurige led)verlichting. De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Gewone grootoorvleermuis

De gewone grootoorvleermuis is, met uitzondering van het deelgebied Overmaat, in alle deelgebieden vastgesteld. Van de soort zijn twee winterverblijfplaatsen aan de noordzijde van de Luchthaven en aan de Leisure-Noord vastgesteld. Er zijn geen zomer- of kraamverblijfplaatsen aangetroffen, maar deze worden, gezien de beperkte actieradius van de soort, wel binnen het plangebied verwacht. Bovendien zijn foeragerende exemplaren van de soort in het Prins Bernhardpark waargenomen. Vermoed wordt dat de soort in het gehele plangebied foerageert. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone grootoorvleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Op basis van het "worst-case scenario" zullen op de locaties Leisure-Noord en Troned twee winterverblijfplaatsen van de gewone grootoorvleermuis verdwijnen wanneer de aanwezige loodsen worden gesloopt. Het gaat om lage aantallen vleermuizen (één, respectievelijk twee exemplaren). U bent voornemens om in totaal vier nieuwe winterverblijfplaatsen te realiseren binnen de Nieuwe EHS, door bestaande bunkers in te richten als winterverblijfplaats. Normaliter dient ieder aan te tasten verblijfplaats met vier verblijfplaatsen (op vier verschillende locaties) gemitigeerd te worden. Echter, omdat het om relatief kleine verblijfplaatsen (met een laag aantal exemplaren) gaat, wordt dit aantal in dit geval voldoende geacht. Om de functionaliteit van verblijfplaatsen van de gewone grootoorvleermuis echter te kunnen garanderen, dienen deze alternatieven binnen 100 á 200 meter van de oorspronkelijke verblijfplaats gerealiseerd te worden. Al is de exacte locatie van deze bunkers binnen de Nieuwe EHS nog niet bekend, de afstand tussen de huidige winterverblijfplaatsen tot het deelgebied de Nieuwe EHS bedraagt meer dan 800 meter. Door de ruime afstand van de huidige verblijfplaatsen tot de nieuwe verblijfplaatsen kan de functionaliteit van de winterverblijfplaatsen niet worden gegarandeerd.

Naast de aangetroffen winterverblijven is het aannemelijk dat de gewone grootoorvleermuis verblijfplaatsen heeft in bomen of gebouwen binnen deelgebied Prins Bernhardpark. Voorafgaand aan eventuele kap of sloop worden geschikte bomen en gebouwen onderzocht op de aanwezigheid van vleermuizen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

12 november 2014

Onze referentie

Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

U stelt voor om in totaal 12 kasten op te hangen als alternatieve verblijfplaatsen voor de gewone grootoorvleermuis. Deze zijn als alternatieve zomerverblijfplaats geschikt en mogelijk ook als kraam- of paarverblijf, al is hierover, en over het gebruik van deze kast als winterverblijfplaats, minder bekend. Omdat nog niet duidelijk is of, en welke verblijfsfuncties gemitigeerd moeten worden, is het in deze fase niet mogelijk om te beoordelen of de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone grootoorvleermuis binnen het deelgebied Prins Bernhardpark gewaarborgd blijft.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

De gewone grootoorvleermuis blijft in de omgeving aanwezig. Binnen de Nieuwe EHS wordt leefgebied voor de gewone grootoorvleermuis geoptimaliseerd (o.a. alternatieve winterverblijfplaatsen). Daarnaast is het aannemelijk dat er in de directe omgeving andere overwinteringslocaties voor de aanwezige exemplaren van de soort aanwezig zijn, aangezien er slechts een klein aantal exemplaren in de twee vastgestelde winterverblijfplaatsen zijn aangetroffen. Er blijft tijdens en na de voorgenomen ontwikkelingen voldoende foerageergebied beschikbaar voor de soort. In de directe omgeving is het bosrijk gebied aanwezig (onder andere Lonnekerberg), waar voldoende foerageergebied blijft bestaan. Ook worden structuurrijke bosranden ontwikkeld, waar de soort in de toekomst kan foerageren. De gunstige staat van instandhouding van de gewone grootoorvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Laatvlieger

Van de laatvlieger is één zomerverblijf in het gebouw O14 bij het Prins Bernhardpark vastgesteld, maar mogelijk zijn hier en elders binnen het plangebied meer verblijfplaatsen aanwezig. Deze zijn over het algemeen klein en variëren van enkele tot maximaal enkele tientallen vleermuizen. De soort foerageert aan de noordzijde van het deelgebied Luchthaven, aan de Oostkamp en ten oosten van de Strip. De opgaande beplanting langs de Sniedersveldweg en de weg Zuidkamp hebben een belangrijke functie als vliegroute. Aantasting van foerageergebieden en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de laatvlieger worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Er wordt ernaar gestreefd de in het Prins Bernhardpark aanwezige bebouwing te behouden. Echter, door functiewijziging of na-isolatie van de bebouwing zijn negatieve effecten op de soort niet uit te sluiten. Het gebruik van kasten is voor deze soort nog niet voldoende aangetoond, dus aan te tasten verblijfplaatsen van de soort zijn niet afdoende te mitigeren. Zoals hierboven al is aangegeven, zal ernaar gestreefd worden om "vleermuisinclusief" te bouwen. Dit biedt ook kansen voor de laatvlieger. Hierbij zal er wel op moeten worden gelet dat dit op de juiste manier wordt uitgevoerd. Ondanks dat "vleermuisinclusief" bouwen nagestreefd wordt, is het afhankelijk van de toekomstige eigenaren van de nieuwbouw of dit ook daadwerkelijk wordt toegepast. Derhalve kan de functionaliteit van de aanwezige voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de laatvlieger niet worden gegarandeerd.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

De laatvlieger blijft in de omgeving aanwezig. In de omgeving van het plangebied, in de bebouwde kom van Lonneker, zijn naar verwachting voldoende verblijfplaatsen aanwezig voor de aanwezige populatie van de laatvlieger. Tevens blijft er binnen het plangebied voldoende foerageergebied beschikbaar. Ook zal de laatvlieger mogelijk profiteren van het ontwikkelen van structuurrijke bosranden, die geschikt foerageergebied vormen. De in het plangebied aangetroffen vliegroutes blijven behouden. De gunstige staat van instandhouding van de laatvlieger komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Ruige dwergvleermuis

Van de ruige dwergvleermuis zijn in het deelgebied Luchthaven en Nieuwe EHS paarverblijfplaatsen vastgesteld. Waar en hoeveel verblijfplaatsen aanwezig zijn, is niet bekend.

Tevens fungeert het gehele plangebied als foerageergebied voor een klein aantal exemplaren van de ruige dwergvleermuis. Met name rond de Lonnekerberg, het bosgebied ten noorden van het vliegveld, is de soort foeragerend waargenomen. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

12 november 2014

Onze referentie

Aanvraagnummer

FF/75C/2013/0434

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

De 12 kasten die voor de gewone dwergvleermuis worden opgehangen, zijn ook voor de ruige dwergvleermuis bedoeld. Echter, er dient per soort en per verblijfplaats voldoende gemitigeerd te worden om de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te kunnen garanderen. De functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis blijft dan ook niet gewaarborgd.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

De ruige dwergvleermuis blijft in de omgeving aanwezig. U geeft aan dat bestaande gebouwen en bomen in de omgeving van de baltende exemplaren van de ruige dwergvleermuis zo veel mogelijk worden gehandhaafd. In het geval er paarverblijven worden aangetast, blijven er daarom zeer waarschijnlijk veel alternatieven in de omgeving aanwezig. Het foerageergebied dat door de voorgenomen ontwikkelingen verloren gaat, is niet essentieel voor de ruige dwergvleermuis. Naar verwachting blijft voldoende foerageergebied voor de soort aanwezig en wordt met de ontwikkelingen binnen de Nieuwe EHS meer geschikt foerageergebied voor de soort gecreëerd. De gunstige staat van instandhouding van de ruige dwergvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Rosse vleermuis

In het Prins Bernhardpark is een oude zomereik aanwezig waar ten minste drie zweremde exemplaren van de rosse vleermuis zijn waargenomen. De rosse vleermuis heeft hier vermoedelijk een verblijfplaats. Bovendien bevindt zich in de deelgebieden Luchthaven en Prins Bernhardpark foerageergebied van de soort. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de rosse vleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Het is niet zeker of de boom met de mogelijke verblijfplaats van de rosse vleermuis verloren gaat bij de ontwikkelingen en of er (tijdelijk) gemitigeerd wordt indien dit het geval is. Omdat nog niet duidelijk is of, en welke verblijfsfuncties gemitigeerd moeten worden, en hoe deze mitigatie vorm wordt gegeven, is het in deze fase niet mogelijk om te beoordelen of de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van de rosse vleermuis gewaarborgd blijft.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

Doordat de directe omgeving bosrijk is en veel oude beuken en eiken met holten bevat, blijven er voldoende alternatieve verblijfplaatsen voor de rosse vleermuis aanwezig. Omdat belangrijke groenelementen worden gespaard en verlichting beperkt blijft, wordt niet verwacht dat het foerageergebied binnen het Prins Bernhardpark van de rosse vleermuis verloren gaat. Binnen de Nieuwe EHS wordt leefgebied voor de rosse vleermuis geoptimaliseerd. Naar verwachting blijft daarom voldoende foerageergebied voor deze soort binnen het plangebied aanwezig. De gunstige staat van instandhouding van de rosse vleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Steenmarter

De steenmarter is in het plangebied aangetroffen. De soort komt voor binnen de deelgebieden Luchthaven en de Strip. In totaal zijn twee territoria van de steenmarter aangetroffen. Gelet op het voedselaanbod en het grote aantal mogelijke verblijfplaatsen zijn binnen het plangebied waarschijnlijk nog meer territoria van de steenmarter aanwezig. In totaal worden maximaal tien volwassen exemplaren verwacht. Waar zich de verblijfplaatsen van de steenmarter bevinden, is niet precies vastgesteld. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de steenmarter worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Ondanks het nemen van mitigerende maatregelen kan niet worden voorkomen dat leefgebied van de steenmarter wordt aangetast. Voor de steenmarter kan het aantal verblijfplaatsen flink afnemen wanneer aan nu nog leegstaande loodsen en bunkers een nieuwe functie wordt toegekend, en door verlies van leefgebied als gevolg van het aantasten van groenelementen (in de Strip, Luchthaven en Infra-Noord en de Nieuwe EHS). Daarnaast zal de toenemende bedrijvigheid op met name de Strip en deelgebied Luchthaven mogelijk leiden tot het verstoren van leefgebied en voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen. Omdat niet bekend is hoeveel verblijfplaatsen verloren zullen gaan en in hoeverre het geschikte leefgebied in de directe omgeving reeds steenmarterterritoria bevat, kan de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- en verblijfplaatsen van de steenmarter tijdens en na de werkzaamheden niet gegarandeerd worden.

De soort blijft echter in de omgeving aanwezig. In de directe omgeving blijven voldoende alternatieve verblijfplaatsen en leefgebied voor de steenmarter beschikbaar in de vorm van bunkers, shelters en groenelementen in deelgebied de Strip en gebouwen en groenelementen in deelgebied Luchthaven. In de Nieuwe EHS is nieuw leefgebied voor de steenmarter voorzien in een brede corridor, om zo uitwisselingsmogelijkheden met de omgeving mogelijk te maken. De gunstige staat van instandhouding van de steenmarter komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Watervleermuis

Er zijn geen verblijfplaatsen van de watervleermuis vastgesteld binnen het plangebied. Het is echter wel zeer aannemelijk dat de soort een verblijfplaats op de Lonnekerberg en/of in een van de oude bomen binnen het Prins Bernhardpark heeft. De watervleermuis is foeragerend rond de waterplassen ten zuiden van deelgebied Prins Bernhardpark aangetroffen. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de watervleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Het kan niet worden uitgesloten dat er bij de voorgenomen ontwikkelingen bomen met hierin voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de watervleermuis verdwijnen. U stelt voor om kasten op te hangen. Het is momenteel nog niet geheel duidelijk waar deze kasten worden opgehangen. Bovendien vormen kasten geen volwaardig alternatief voor winter- of kraamverblijfplaatsen. De functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- en verblijfplaatsen van de watervleermuis wordt daarom ook niet gegarandeerd.

Voor de aanwezige vleermuissoorten wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd. U stelt voor om als extra mitigatie voor vleermuizen een vleermuistoren te maken. Over het gebruik van vleermuistorens is ook nog veel onduidelijk, bovendien hangt dit erg af van de uitvoering van de toren (omvang, locatie etc.). Wanneer deze wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats, dient de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring.

De watervleermuis blijft in de omgeving aanwezig. Binnen dit deelgebied blijven oude bomen met geschikte holten beschikbaar. Door het ontwikkelen van structuurrijke bosranden komt er voor deze soort geschikt foerageergebied bij, wat gunstig is voor de aanwezige populatie van de watervleermuis. De gunstige staat van instandhouding van de watervleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en veldleeuwerik

Het nest van een vogel is de plaats of ruimte die een vogel gebruikt voor het leggen en uitbroeden van de eieren en, voor zover het geen nestvlieders betreft, het grootbrengen van de jongen. In de context van artikel 11 van de Flora- en faunawet moet onder nest ook de inhoud en de functionele omgeving daarvan, voor zover het broedsucces van vogels daarvan afhankelijk is, worden begrepen. Daartoe zijn alle activiteiten begrepen die het broedsucces negatief beïnvloeden of teniet doen. Artikel 11 van de Flora- en faunawet is gedurende het broedseizoen van toepassing op alle in gebruik zijnde nesten van vogels. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat een nieuw nest te maken en gebruiken hun nest niet als vaste rust- of verblijfplaats. Dergelijke nesten voor eenmalig gebruik genieten buiten het broedseizoen niet de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet.

Nesten van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik vallen buiten het broedseizoen niet onder de definitie van het begrip nesten in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Dit type wordt niet weer in gebruik genomen en is dus buiten het broedseizoen niet van belang voor de instandhouding van soorten. Vanwege de bijzondere ecologische omstandigheden in het plangebied moeten in dit geval de nesten van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik echter wel als jaarrond beschermd worden beschouwd. Het plangebied is op regionaal niveau van belang voor de aanwezige populaties van deze soorten. Het gaat hierbij om relatief zeldzame soorten, waarvan binnen het plangebied in vergelijking met omringende (natuur)terreinen forse aantallen aanwezig zijn. Voor de braamsluiper, graspieper, kneu en de veldleeuwerik is bovendien sprake van een landelijk negatieve trend. De negatieve effecten als gevolg van de geplande ontwikkelingen kunnen daarom een groot effect hebben op de lokale en regionale populaties van de soorten. Zonder het nemen van passende maatregelen kan de gunstige staat van instandhouding van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik onvoldoende worden gegarandeerd.

De braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik zijn in het plangebied aangetroffen. Het plangebied heeft een functie als nest- of vaste rust- of verblijfplaats voor de braamsluiper (10 paar), geelgors (32 paar), graspieper (20 paar), kneu (12 paar) en de veldleeuwerik (104 paar/territoria). Tevens heeft het plangebied ook een functie als foerageergebied voor de graspieper en de veldleeuwerik. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik worden beschadigd, vernield en verstoord.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Een groot deel van de aanwezige territoria van de braamsluiper, geelgors en de kneu bevindt zich aan de noordzijde van het vliegveld en zullen op basis van de "worst-case scenario" verdwijnen. U bent voornemens om op een zo kort mogelijke termijn binnen de Nieuwe EHS nieuw leefgebied voor de braamsluiper, geelgors en de kneu te realiseren, in de vorm van structuurrijke bosranden en door de aanplant van nieuw bos en struweel.

Ook kan als gevolg van de gebiedsontwikkelingen, met name in deelgebied Luchthaven, leefgebied van de graspieper en de veldleeuwerik verloren gaan als gevolg van ruimtebeslag, veranderingen in kwaliteit van leefgebied of verstoring. Voor de graspieper en de veldleeuwerik wordt nieuw leefgebied gecreëerd binnen de Nieuwe EHS, door een aantal bospercelen te kappen waardoor een grote open ruimte ontstaat. Dit wordt ingericht en beheerd als bloemrijk grasland. Bovendien worden voor de braamsluiper, geelgors, kneu en de veldleeuwerik beheermaatregelen als optie aangedragen, zoals het laten staan van graanstroken als wintervoedsel. Echter hierover is (nog) geen overeenstemming bereikt met de beheerders of eigenaren van de betreffende gronden.

Het regionale voorkomen van de braamsluiper is beperkt tot beekdalen. Het huidige vliegveld vormt hierop een uitzondering en ligt wat geïsoleerd ten opzichte van de andere populaties van deze soort in de regio. Met de voorgestelde maatregelen wordt voor de braamsluiper een afname van 5% op regionaal niveau berekend. Voor de populatie binnen het vliegveld betekent dit een forse afname (naar schatting van 8 naar 5 broedparen), maar in de regio zijn meerdere kernen waar de populatie op het vliegveld een netwerk mee vormt. Op regionaal niveau komt de gunstige staat van instandhouding van de braamsluiper dan ook niet in het geding.

Met de voorgestelde mitigerende maatregelen wordt voor de geelgors een afname van 1% op regionaal niveau berekend. De populatie van de geelgors op het huidige vliegveld vormt onderdeel van een uitgebreid regionaal netwerk. Op regionaal niveau blijft de gunstige staat van instandhouding van de geelgors behouden.

De aanwezigheid van de kneu is binnen de regio sterk geconcentreerd in een aantal kernen. In die kernen, waarvan het vliegveld er één is, komen grote dichtheden en populaties van de soort voor.

Voor de kneu wordt ondanks de mitigerende maatregelen een afname van drie territoria binnen het plangebied verwacht. Dit betekent op regionaal niveau een afname van 1%. Hierdoor komt op regionaal niveau de gunstige staat van instandhouding van de kneu niet in het geding.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Voor de veldleeuwerik vormt het huidige vliegveld een "eiland" in een regio waarin de veldleeuwerik bijna niet meer voorkomen. De locatie van het huidige vliegveld is daarom momenteel het belangrijkste bolwerk voor de veldleeuwerik in Twente en waarschijnlijk zelfs in geheel Oost-Nederland. Doordat het een kleine, geïsoleerde populatie betreft, is deze kwetsbaar en betekent elk exemplaar dat verdwijnt een verwijdering van de gewenste (minimale) populatieomvang. De graspieper is buiten het vliegveld algemener dan de veldleeuwerik. Met de nieuwe inrichting zal de populatie van de veldleeuwerik waarschijnlijk stabiliseren en de populatie van de graspieper licht toenemen. Dat laatste wordt verwacht omdat de graspieper naast de vergroting van de openheid ook zal profiteren van de vernatting van delen van het gebied.

Voor de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik wordt monitoring voorgesteld. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven, dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd.

De gunstige staat van instandhouding van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Aanbevelingen

Het verdient aanbeveling om op landbouwpercelen in de omgeving graanstroken te laten staan als voedselvoorraad voor de kneu in de winter. Ten behoeve van de geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik verdient het aanbeveling om foerageergebied in het winter halfjaar veilig te stellen door het aanbieden van overjarig graan of graanstoppel.

Buizerd

Nesten van de buizerd vallen ook buiten het broedseizoen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Deze nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd. Derhalve is, bij overtreding van de verbodsbepalingen, ontheffing nodig van artikel 11 van de Flora- en faunawet met betrekking tot de vaste rust- of verblijfplaatsen van deze soorten.

Van de buizerd zijn twee broedparen vastgesteld binnen het plangebied. Deze soort broedt binnen het plangebied in bospercelen. In deelgebied Deventerpoort is van de buizerd geen nestplaats vastgesteld, maar wordt vermoed dat de nestlocatie zich in een boom binnen dit deelgebied bevindt. Dit geldt ook voor de deelgebied Luchthaven. Tevens is foerageergebied van de buizerd gelegen binnen het plangebied.

Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de buizerd worden beschadigd, vernield en verstoord.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Op basis van het "worst-case scenario" zullen in de deelgebieden Deventerpoort en Luchthaven door de geplande kapwerkzaamheden nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de buizerd worden aangetast. Ook gaat door de voorgenomen ontwikkelingen foerageergebied van de buizerd verloren. Op de locaties waar stedelijke ontwikkelingen plaats zullen vinden is echter slechts marginaal leefgebied aanwezig. Naar verwachting zullen de ontwikkelingen in de Nieuwe EHS, met name het ontwikkelen van structuurrijke bosranden, zorgen voor alternatief leefgebied voor de buizerd, waarmee er op langere termijn voldoende leefgebied beschikbaar zal komen voor de buizerd. De gunstige staat van instandhouding van de buizerd komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Huismus

Nesten van de huismus vallen ook buiten het broedseizoen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Deze nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd. Derhalve is, bij overtreding van de verbodsbepalingen, ontheffing nodig van artikel 11 van de Flora- en faunawet met betrekking tot de vaste rust- of verblijfplaatsen van deze soorten.

Van de huismus zijn zeven broedparen binnen het plangebied aanwezig, deze zijn aangetroffen op één locatie bij het poortgebouw binnen het deelgebied Deventerpoort. Tevens is foerageergebied van de huismus gelegen binnen het plangebied. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de huismus worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Het poortgebouw in deelgebied Deventerpoort wordt naar verwachting gesloopt. Hierbij zullen de aanwezige nestlocaties van de huismus komen te vervallen. Het bouwrijp maken van de deelgebied Deventerpoort staat gepland voor het voorjaar van 2015. Tijdig voorafgaande aan de sloop zult u in de omgeving nestkasten ophangen die als alternatieve verblijfplaatsen voor de huismus kunnen dienen. Momenteel wordt echter nog gezocht naar geschikte locaties in de omgeving. De voorwaarde hierbij is dat er voldoende dekking met wintergroene struiken en voldoende voedsel in de directe omgeving aanwezig is. Op dit moment wordt voor het aanbrengen van nestkasten gedacht aan woningen in het deelgebied Fokkerweg. De afstand tot dit gebied is ongeveer 500 meter tot de huidige nestlocatie. Ook zijn er nog mogelijkheden rond de oude aankomsthal met bijgebouwen op deelgebied Deventerpoort. Indien nodig wordt nabij de alternatieve nestplaatsen de beplanting opgevuld met (half)wintergroen en/of inheems plantmateriaal om te zorgen voor voldoende dekking en voedsel.

Het is op dit moment nog onduidelijk of en hoe voorzien wordt in permanente verblijfplaatsen. Bij de realisatie van nieuwbouw wordt dit als mogelijkheid meegenomen, maar u wilt potentiële kopers zo min mogelijk verplichtingen opleggen bij het kopen van de kavel. Pas bij de realisatie van nieuwbouw zal dus duidelijk worden op welke plek en in welke hoeveelheid permanente verblijfplaatsen kunnen worden aangebracht. Mede omdat de locatie van de tijdelijke voorzieningen nog niet bekend is en omdat momenteel niet duidelijk is in welke mate voorzien wordt in permanente verblijfplaatsen van de huismus, is het in deze fase niet mogelijk om te beoordelen of de functionaliteit van de nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de huismus gewaarborgd blijft.

De soort blijft echter in de omgeving aanwezig. Rond Deventerpoort komt de huismus op verschillende plekken voor. De gunstige staat van instandhouding van de huismus komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Kamsalamander en poelkikker

De kamsalamander en de poelkikker zijn in het plangebied aangetroffen. De kamsalamander is op drie locaties in een poel aangetroffen; binnen de deelgebieden Leisure-Noord, de Strip en Prins Bernhardpark. De poelen (voortplantingbiotoop) van Leisure-Noord en Prins Bernhardpark liggen buiten het plangebied. Wel ligt een deel van het land- en overwinteringbiotoop binnen de begrenzing van het plangebied.

De poelkikker is op twee locaties aangetroffen; in een poel net ten zuiden van het Prins Bernhardpark (voortplantingbiotoop) en langs een sloot in deelgebied Troned (vermoedelijk overwinteringbiotoop). De poel ten zuiden van het Prins Bernhardpark valt buiten het plangebied, maar binnen het Prins Bernhardpark is vermoedelijk wel een deel van het land- en overwinteringbiotoop van de poelkikker aanwezig. Het plangebied heeft tevens de functie van foerageergebied van de kamsalamander en de poelkikker. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de kamsalamander en de poelkikker worden beschadigd, vernield en verstoord.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Door het nemen van mitigerende maatregelen worden de voortplanting- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de kamsalamander en de poelkikker niet geheel ontzien. Een deel van het land- en overwinteringbiotoop van de kamsalamander en de poelkikker dat in het Prins Bernhardpark ligt, zal komen te vervallen wanneer hier woningen worden gerealiseerd. Ook het land- en overwinteringbiotoop van de kamsalamander bij Leisure-Noord, wordt uitgaande van een "worst-case scenario" wel aangetast. Het landbiotoop van de poelkikker, binnen deelgebied Troned, zal uitgaande van een "worst-case scenario", geheel verdwijnen.

Er wordt nieuw leefgebied voor de kamsalamander en de poelkikker aangelegd in de Nieuwe EHS. Binnen dit deelgebied worden in de zone langs de Strip diverse poelen gegraven die samen met bestaande poelen een corridor van stapstenen vormen voor de kamsalamander en de poelkikker. In de directe omgeving van deze poelen wordt geschikt landhabitat gehandhaafd of gecreëerd. De ontwikkelingen binnen de Nieuwe EHS zullen half 2014 van start gaan. De planning voor het bouwrijp maken van Leisure-Noord is februari 2016 en van het Prins Bernhardpark vanaf september 2015. De planning voor Troned is op dit moment nog onbekend. Omdat het twee tot drie jaar duurt voordat poelen zich zodanig hebben ontwikkeld dat ze voldoende geschikt zijn voor de kamsalamander en de poelkikker, wordt eerst een aantal bestaande waterelementen binnen de Nieuwe EHS doorontwikkeld. Desondanks is het niet duidelijk of dit voldoende zal zijn om op korte termijn voor de gehele populatie van de kamsalamander en de poelkikker in voldoende leefgebied te voorzien. De functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de kamsalamander en de poelkikker blijft daarom niet gegarandeerd.

De poel en het landbiotoop van de kamsalamander binnen de Strip blijven gehandhaafd. Daarnaast maken de poelen deel uit van een netwerk van poelen en deelpopulaties in aangrenzende natuurgebieden ('t Holthuis, Lonnekerberg en Hof te Espelo). Voor de poelkikker geldt dat de waarnemingen aan de noordzijde van het plangebied aansluiten bij bekende populaties in de aangrenzende natuurgebieden van Holthuis, het Hartjesbos en het Lonnekermeer. De waarnemingen in het deelgebied Prins Bernhardpark blijken geen onderdeel uit te maken van een deelpopulatie in dit gebied. De poel in het deelgebied Prins Bernhardpark blijft bestaan, wel wordt een deel van het landbiotoop hier aangetast. Er blijft in de directe omgeving van Prins Bernhardpark echter voldoende landhabitat beschikbaar in omringende bospercelen, tuinen en ruigten, waardoor de gunstige staat van instandhouding van de lokale populatie niet in het geding zal komen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Als onderdeel van de mitigerende maatregelen worden mogelijk eieren van kamsalamander overgezet uit het huidige leefgebied naar het nieuw aangelegde leefgebied in de Nieuwe EHS. De gunstige staat van instandhouding van de kamsalamander komt hierdoor niet in het geding. Het overzetten van eieren en plantmateriaal is juist een middel om de gunstige staat van instandhouding van deze soort te borgen.

De gunstige staat van instandhouding van de kamsalamander en de poelkikker komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Levendbarende hagedis

De levendbarende hagedis is in het plangebied aangetroffen. De levendbarende hagedis is aangetroffen in de deelgebieden Leisure-Noord, Luchthaven, Nieuwe EHS, de Strip, Oostkamp en Troned binnen de heischrale vegetaties, bloemrijke graslanden, opgaande beplanting en ruigtes. Vermoedelijk gaat het hier om verschillende lokale populaties die door de aanwezigheid van veel potentieel geschikt biotoop goed onderling met elkaar zijn verbonden. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de levendbarende hagedis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

Uitgaande van het "worst-case scenario" verdwijnt al het leefgebied of een groot deel hiervan binnen de deelgebieden (0,4 hectare binnen Leisure-Noord; 2,9 hectare binnen de Strip; 2,8 hectare binnen Oostkamp en 13,9 hectare binnen Luchthaven). Binnen de Nieuwe EHS wordt 20 hectare nieuw leefgebied aangelegd. De aanleg van de Nieuwe EHS staat gepland in de tweede helft van 2014. Nieuw leefgebied voor de levendbarende hagedis heeft ten minste één tot drie jaar nodig om voor de soort functioneel te zijn. Een aantal maatregelen wordt versneld uitgevoerd, zoals het veilig stellen en optimaliseren van bestaand leefgebied binnen de Nieuwe EHS. Echter, aangezien de werkzaamheden in deelgebied Luchthaven de tweede helft van 2014 van start gaan en in Oostkamp in 2015, is niet verzekerd dat er tijdig voldoende leefgebied gerealiseerd zal zijn om alle zomer- en winterverblijfplaatsen binnen deze deelgebieden te mitigeren. De functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de levendbarende hagedis wordt dan ook niet gegarandeerd.

Echter, de deelpopulaties in de directe omgeving van het plangebied worden niet aangetast. De nieuwe leefgebieden binnen de Nieuwe EHS worden zodanig gesitueerd dat ze een brede corridor vormen, om zo de uitwisselingsmogelijkheden met populaties in de omgeving te optimaliseren. Het stelsel van lokale populaties zal wel in stand blijven. Derhalve komt de gunstige staat van instandhouding van de levendbarende hagedis, op lokaal niveau, niet in het geding. De gunstige staat van instandhouding van de levendbarende hagedis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Heideblauwtje

Het heideblauwtje is in het plangebied aangetroffen. Binnen het plangebied, in deelgebied Luchthaven aan de noordzijde van het huidige vliegveld, is een kleine populatie van maximaal enkele honderden exemplaren van de soort aanwezig. Het leefgebied bestaat hier uit een afwisseling van struikheide en dopheide en is slechts 1,3 hectare. Op de andere, vergelijkbare, heideterreintjes in het plangebied is het heideblauwtje niet aangetroffen. Het heideblauwtje is een honkvaste soort met een zeer beperkte dispersieafstand. De aangetroffen populatie ligt derhalve sterk geïsoleerd. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van het heideblauwtje worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in hoofdstuk 2 en in bijlage 1 "Factsheets" van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013, alsmede zoals beschreven in het bij de aanvraag gevoegde rapport "Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente" van 6 december 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Bij de voorgenomen ontwikkelingen zal het huidige leefgebied van het heideblauwtje mogelijk in zijn geheel komen te vervallen. Om de populatie in stand te houden zal in de Nieuwe EHS ongeveer 7 hectare worden ingericht of doorontwikkeld tot droge of vochtige heide en hiermee als leefgebied voor het heideblauwtje. Het nieuwe leefgebied wordt aangelegd in de vorm van heideterreintjes en worden dusdanig aangelegd dat deze een corridor met steppingstones vormen. Daarnaast wordt het nieuwe leefgebied zo dicht mogelijk aan de grens van het plangebied gesitueerd. Hiermee wordt uitwisseling met populaties in de omgeving zoveel mogelijk gestimuleerd. Pas wanneer nieuw habitat voldoende is ontwikkeld en hier naast de benodigde waardplanten (vooral struikhei, soms dopheide en/of vlinderbloemigen) ook de juiste mierensoorten aanwezig zijn (*Lasius* sp. of *Formica* sp. mieren), mag worden overgegaan tot het wegvangen en overzetten van de vlinders.

Wanneer het overzetten van de populatie slaagt, zal de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van het heideblauwtje niet in het geding komen. Omdat er echter nog weinig zekerheid bestaat over de kans van slagen van die maatregel kan de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen ten noorden van het vliegveld niet worden gegarandeerd.

U bent voornemens om heide met ei-afzet te verplanten naar het nieuwe leefgebied. Omdat niet zeker is of de planten aanslaan in het nieuwe leefgebied en of de eitjes de verplaatsing overleven, kan niet worden uitgesloten dat eieren van het heideblauwtje worden beschadigd of vernield.

Het heideblauwtje blijft echter in de omgeving aanwezig. De beschikbaarheid van een groter leefgebied met mogelijkheden tot (genetische) uitwisseling met andere populaties zal zelfs gunstig zijn voor de lokale populatie van deze soort. De gunstige staat van instandhouding van het heideblauwtje komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet blijft van toepassing. In de ontheffing zijn dan ook aanvullende voorschriften opgenomen.

Belang van de ingreep

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen: 'de bescherming van flora en fauna', 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' en 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'.

Voor soorten die zijn opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Habitatrichtlijn. Het door u aangevraagde belang 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling' is niet genoemd in de Habitatrichtlijn.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

De aanvraag is daarom uitsluitend beoordeeld op grond van de belangen 'de bescherming van flora en fauna' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten'.

Voor vogels kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Vogelrichtlijn. Het door u aangedragen belang 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' zijn niet genoemd in de Vogelrichtlijn. De aanvraag is ten aanzien van de braamsluiper, buizerd, geelgors, graspieper, huismus, kneu en de veldleeuwerik daarom uitsluitend beoordeeld op grond van het belang 'de bescherming van flora en fauna'.

De bescherming van flora en fauna

De aanvraag is gebaseerd op de "generieke aanpak", een nieuwe denk- en werkwijze waarbij soortbescherming en ruimtelijke ontwikkeling hand in hand gaan. Bij de gebiedsontwikkelingen van Luchthaven Twente wordt "habitatbanking" toegepast. Hierbij wordt preventief, vooruitlopend op de ontwikkelingen, nieuw biotoop gerealiseerd, bestaand leefgebied opgewaardeerd en in sommige gevallen gezorgd voor een verbinding tussen bestaande en nieuwe leefgebieden. De nieuwe natuur, die ten behoeve van dit plan wordt ingericht, wordt voornamelijk gerealiseerd aan de zuidoostzijde van het huidige vliegveld. Deze ontwikkeling moet voorzien in "credits" die als het ware worden "afgeboekt" van de negatieve effecten van de voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen. Het voordeel van een generieke aanpak is dat tijdig met mitigatie begonnen kan worden, waardoor nieuw leefgebied of alternatieve verblijfplaatsen voldoende zijn ontwikkeld voordat de ruimtelijke ingrepen plaatsvinden. Daarnaast wordt er op sommige punten getracht de situatie te verbeteren voor lokale populaties, door verbindingen tussen geïsoleerde gebieden te realiseren, waardoor uitwisseling tussen populaties op termijn mogelijk wordt.

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten

Toen in 2003 het besluit over de sluiting van de Luchtmachtbasis Twente werd genomen, verdween veel werkgelegenheid uit de regio. Het ging daarbij om circa 2.500 directe en indirecte arbeidsplaatsen. De gemeente Enschede heeft daarna in nauwe samenwerking met het Rijk en de provincie Overijssel de herontwikkeling van het vliegveld onderzocht. Hoofddoel daarbij was economische structuurversterking en daarmee werkgelegenheid te creëren.

De behoefte aan werkgelegenheid is nog onverminderd groot. Anno 2014 is dit hét economische vraagstuk voor met name steden in de gemeente Twente vanwege de geringe omvang van de werkgelegenheid met als gevolg een hoge werkloosheid. Twente staat in verhouding tot de rest van het land voor een grote uitdaging. Uit de Twentse arbeidsmarktmonitor van april 2014 blijkt dat het werkloosheidscijfer fors hoger is dan het landelijk werkloosheidscijfer.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

12 november 2014

Onze referentie

Aanvraagnummer

FF/75C/2013/0434

Inmiddels is het aantal geregistreerde werklozen in Enschede gegroeid tot 18.7% en in Almelo tot 17.4%. Ook Hengelo met 11.1% en Oldenzaal met 10.4% liggen boven het landelijk gemiddelde. In totaal zijn 34.595 mensen werkloos, waarvan er ruim 14.000 in de bijstand zitten en ruim 19.000 WW krijgen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

De vier scenario's voor de noordelijke deelgebieden leveren – naast de invulling van de overige deelgebieden waar werkgelegenheid wordt gecreëerd en waarop het soortenmanagementplan van toepassing is- allen in meer of mindere mate werkgelegenheid op. Het gaat om vele honderden directe en indirecte arbeidsplaatsen. Ook voor de commissie Wientjes is de economische structuurversterking van Twente en daarvan afgeleid de mogelijke invulling van de noordelijk deelgebieden, een belangrijk vertrekpunt.

Gelet op het voorgaande en de onverminderde actualiteit van de naar voren gebrachte omstandigheden ben ik van oordeel dat de belangen 'de bescherming van flora en fauna' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' voldoende onderbouwd zijn om de negatieve effecten op de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, braamsluiper, buizerd, geelgors, graspieper, huismus, kneu, veldleeuwerik, kamsalamander, poelkikker en het heideblauwtje, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, rechtvaardigen.

Andere bevredigende oplossing

Het project kan niet op een andere plek worden uitgevoerd, de locatie van het plangebied ligt in en om de locatie van het voormalige luchthaventerrein van Defensie. De gedetailleerde invulling van het plangebied en de manier waarop de werkzaamheden worden gepland en uitgevoerd, is wel flexibel. De exacte uitvoering is nog niet bekend, maar uit het soortenmanagementplan blijkt dat bij de inrichting van het plangebied en bij de planning van de werkzaamheden zoveel mogelijk rekening is gehouden met de kwetsbare perioden van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, braamsluiper, buizerd, geelgors, graspieper, huismus, kneu, veldleeuwerik, kamsalamander, poelkikker en het heideblauwtje worden huidige verblijfplaatsen zo lang mogelijk behouden, zodat alternatieve leefgebieden en verblijfplaatsen tijd hebben zich te ontwikkelen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Zorgplicht

Voor de soorten waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Vogels

U dient gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor de in het plangebied te verwachten vogelsoorten kan dit plaatsvinden door werkzaamheden buiten de broedperiode van aanwezige soorten uit te voeren. Tevens kunnen voorbereidende maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat vogels tot broeden kunnen komen binnen het plangebied. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

Conclusie

Gelet op het voorgaande verleen ik u ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden.

De ontheffing en de voorschriften treft u hierbij aan.

Bezwaar

Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief digitaal of schriftelijk een bezwaarschrift indienen. Een digitaal bezwaarschrift kunt u indienen via mijn.rvo.nl. Om in te loggen heeft u uw gebruikerscode en wachtwoord nodig, voor de ondertekening een TAN-code. Als u schriftelijk bezwaar wilt maken, stuurt u het ondertekende bezwaarschrift naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, afdeling Juridische Zaken, Postbus 40219, 8004 DE Zwolle.

Bij het indienen van een digitaal bezwaarschrift vragen wij u naar een aantal gegevens uit deze brief. Maakt u schriftelijk bezwaar, vermeld in uw bezwaarschrift dan in ieder geval onze referentie en de datum van de beslissing waartegen u bezwaar maakt. U vindt dit nummer in de rechter kantlijn in deze brief.

Op mijn.rvo.nl vindt u meer belangrijke informatie over het digitaal en schriftelijk indienen van een bezwaarschrift.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

Meer informatie

Heeft u nog vragen, kijk dan op onze website mijn.rvo.nl. Of bel ons: 088 042 42 42 (lokaal tarief).

Met vriendelijke groet,

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
namens deze:

Marco Klaassen
Teammanager Vergunningen

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
12 november 2014

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0434

ONTHEFFING

Naar aanleiding van het verzoek van heer G.W.J. Waanders op 11 december 2013, namens Area Development Twente en de aanvullingen hierop van 10 februari 2014 en 27 september 2014

gelet op artikel 75, lid 3, van de Flora- en faunawet

Verleent de Staatssecretaris¹ van Economische Zaken hierbij aan:

Naam: Area Development Twente (hierna: ontheffinghouder)
Adres: Zuidkamp 31
Postcode en woonplaats: 7524 PJ ENSCHEDE

Ontheffing **FF/75C/2013/0434** voor het tijdvak van: 12 november 2014 tot en met 15 december 2023

Van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen en het vervoeren en onder zich hebben van de rietorchis (*Dactylorhiza majalis*), steenanjer (*Dianthus deltoids*) en de wilde marjolein (*Origanum vulgare*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de baardvleermuis (*Myotis mystacinus*), gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), steenmarter (*Martes foina*), watervleermuis (*Myotis daubentonii*), braamsluiper (*Sylvia curruca*), buizerd (*Buteo buteo*), geelgors (*Emberiza citrinella*), graspieper (*Anthus pratensis*), huismus (*Passer domesticus*), kneu (*Carduelis cannabina*), veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), levendbarende hagedis (*Zootoca vivipara*) en de poelkikker (*Rana lessonae*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 11 en 12 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen en het beschadigen of vernielen van eieren van de kamsalamander (*Triturus cristatus*) en het heideblauwtje (*Plebejus argus*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project "Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente", gelegen in de gemeenten Dinkelland en Enschede in de steden Oldenzaal, Hengelo en Enschede en bestaat uit de deelgebieden: Luchthaven (193,0 ha), Infra-Noord (10,3 ha), Leisure-Noord (10,7 ha), Troned (13,0 ha), De Strip (20,6 ha), Deventerpoort (15,3 ha), Fokkerweg (1,6 ha), Oostkamp (23,4 ha), Prins Bernhardpark (10,4 ha), Nieuwe Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (126,4 ha) en bestaande Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (16,5 ha), één en ander zoals is weergegeven in figuur 5 op bladzijde 16 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Soortenmanagementplan Luchthaven Twente" van 6 december 2013.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

¹ Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het afgeven van een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op basis van de portefeuillevverdeling tussen de Minister van EZ en de Staatssecretaris van EZ is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
2. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
3. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.
4. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
6. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland te zenden.

Specifieke voorschriften

Rietorchis, steenanjer en wilde marjolein

7. Ten aanzien van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein dient u de bestaande groeiplaatsen zo veel mogelijk veilig te stellen door de aanwezige exemplaren/groeiplaatsen te markeren, uit te rasteren en waar mogelijk te ontzien en te handhaven.
8. U dient nieuwe groeiplaatsen voor de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein te creëren van ten minste eenzelfde kwaliteit en omvang als wat er verloren gaat als gevolg van de ontwikkelingen.
9. Waar groeiplaatsen van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein niet kunnen worden gehandhaafd dient u de aanwezige exemplaren van de soorten te verplanten naar geschikte groeiplaatsen in de directe omgeving, maar buiten de negatieve invloedssfeer van het project.
10. Nieuw te creëren groeiplaatsen en de locaties waar exemplaren van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein naar worden verplaatst, dienen over dezelfde abiotische factoren te beschikken als de huidige groeiplaatsen van de soorten.
11. U dient bij de werkzaamheden rekening te houden met de kwetsbare perioden van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein. Exemplaren van de rietorchis dienen na de bloeiperiode met bol en ruime kluit te worden uitgegraven en direct in geschikt biotoop te worden herplant. De aanwezige exemplaren van de steenanjer en de wilde marjolein dienen verplaatst te worden na de bloeiperiode en zaadsetting van deze planten. De bloeitijd van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein loopt respectievelijk globaal van mei tot en met half augustus, van juni tot en met half oktober en van juli tot en met half oktober. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kan deze periode langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige² op het gebied van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein.

² Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of

12. Wanneer exemplaren van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein niet meteen kunnen worden overgezet, dienen deze alleen bij hoge uitzondering en onder begeleiding van de deskundige op het gebied van planten in depot worden gezet en zo kort mogelijk in depot worden gehouden.
13. Bij werkzaamheden in gebieden met groeiplaatsen van de rietorchis, steenanjer en de wilde marjolein dient u zo veel mogelijk gebruik te maken van vaste rijroutes, deze dienen te worden vastgesteld in overleg met een deskundige op het gebied van planten.

Baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en watervleermuis

14. Voorafgaand aan het slopen of kappen van elementen waarin verblijfplaatsen van vleermuizen niet kunnen worden uitgesloten dient u een onderzoek naar de aanwezigheid van eventueel aanwezige verblijfplaatsen te laten uitvoeren door een deskundige op het gebied van vleermuizen. Dit onderzoek dient te worden uitgevoerd conform het meest recente Vleermuisprotocol. Dit geldt ten minste voor de bouwwerken die beoordeeld zijn als geschikt of potentieel geschikt als verblijfplaats voor vleermuizen, zoals weergegeven op de kaart in bijlage 1 van het bij de aanvraag gevoegde "Uitvoeringsprotocol" van 6 december 2013, en de bomen waarin verblijfplaatsen van vleermuizen worden vermoed binnen het Prins Bernhardpark.
15. U dient bij werkzaamheden aan of in de omgeving van verblijfplaatsen, essentiële foerageergebieden en van essentiële vliegroutes rekening te houden met de kwetsbare perioden van de baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en watervleermuis. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kunnen deze perioden langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van vleermuizen. Globaal dienen echter de volgende perioden aangehouden te worden bij het uitvoeren van werkzaamheden aan of nabij objecten met een essentiële functie voor vleermuizen:

16.

Soort	Kwetsbare periode van toepassing	(globale) periode
<i>Baardvleermuis</i>	Indien verblijfplaats(en) aanwezig	1 oktober tot en met 15 april (winter) en 1 mei tot en met 15 juli (kraam)
<i>Gewone dwergvleermuis</i>	kraam	15 mei tot en met 15 juli
	paar	15 augustus tot en met 15 oktober
	overwintering	1 november tot 1 april
<i>Gewone grootoorvleermuis</i>	Overwintering	15 oktober tot en met 1 april
	paar	1 september tot en met 15 oktober
<i>Laatvlieger</i>	Zomer	
<i>Rosse vleermuis</i>	Indien verblijfplaats(en) aanwezig	1 november tot en met maart (winter) en half mei tot en met half augustus (kraam)
<i>Ruige dwergvleermuis</i>	paar	15 augustus tot en met oktober
<i>Watervleermuis</i>	Indien verblijfplaatsen aanwezig	1 september tot en met maart (winter) en 15 april tot en met 15 september (kraam)

- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of - bescherming.

FF/75C/2013/0434

17. Wanneer niet mogelijk is om buiten de relevante kwetsbare perioden te werken dient een verblijfplaats voor de start van de kwetsbare periode ongeschikt te worden gemaakt voor vleermuizen. Dit dient minimaal 5 dagen voorafgaand aan het wegnemen van de verblijfplaats te gebeuren bij avondtemperaturen van meer dan 10°C. Eén of enkele avonden van te voren dient te worden bepaald of er nog vleermuizen in de verblijfplaats aanwezig zijn. Wanneer deze nog aanwezig zijn dient te worden gewacht met het ongeschikt maken van de verblijfplaats tot de vleermuizen uit eigen beweging zijn vertrokken. Een vleermuisdeskundige dient de beste periode en methode van voor het ongeschikt maken van de verblijfplaats te bepalen.
18. Bij de nieuwbouw in deelgebieden Prins Bernhardpark, Oostkamp, Luchthaven en de Strip dient u "vleermuisinclusief" bouwen te promoten. Hierbij dient erop gelet te worden dat wat er aangebracht wordt, geschikt is voor de soort en de functie van verblijfplaatsen die eventueel verloren gaan. Wanneer "vleermuisinclusief" gebouwd wordt, dient een deskundige op het gebied van vleermuizen over de uitvoering hiervan te adviseren.
19. Bestaand leefgebied en verblijfplaatsen van vleermuizen dienen zo veel mogelijk veiliggesteld te worden. Dit houdt in dat de sloop of kap van voor vleermuizen belangrijke elementen dient te worden voorkomen, of als er nog geen alternatief is, zo lang mogelijk dient te worden uitgesteld.
20. U dient het verwijderen van grote aantallen gebouwen met een verblijfsfunctie voor vleermuizen te faseren in ruimte en tijd. Hierbij dient de sloop zodanig gepland te worden dat te allen tijde voldoende alternatieve verblijfplaatsen in de directe omgeving van de betreffende verblijfplaats beschikbaar blijven.
21. Wanneer verblijfplaatsen aangetroffen worden dient u in de directe omgeving geschikte verblijfplaatsen te handhaven en voor elke te verdwijnen verblijfplaats alternatieven aan te bieden, ruim voordat de verblijfplaats verdwijnt. De vorm en locatie hiervan is afhankelijk van de verblijfsfunctie en aanwezige soort en dient in overleg met een deskundige op het gebied van vleermuizen te worden bepaald en uitgevoerd.
22. Wanneer de boom in het Prins Bernhardpark, waarin een verblijfplaats van de rosse vleermuis wordt vermoed, wordt gekapt, dient u deze verblijfplaats te mitigeren door minimaal vijf kasten op te hangen in de directe omgeving van de verblijfplaats (binnen 300 meter).
23. Op locaties waar verblijfplaatsen van boombewonende vleermuissoorten als de baardvleermuis, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de watervleermuis verloren gaan dienen ten minste één jaar voor de kap van de bomen per verloren verblijfplaats vier voor de betreffende soort en de betreffende functie geschikte kasten te worden aangebracht. Hier mag onderbouwd van worden afgeweken. In dat geval dient dit aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland te worden gemeld.
24. Kastten dienen op ten minste vier meter hoogte met vrije aanvliegroute te worden aangebracht. In de omgeving van kastten dient lichthinder vermeden te worden.
25. U dient ten minste vier voor de gewone grootoorvleermuis geschikte winterverblijfplaatsen te realiseren die aan de volgende eisen voldoen:
 - a. De verblijven dienen gerealiseerd te worden in de nabijheid van opgaande beplanting;
 - b. Binnen de verblijven dient een stabiel klimaat van tussen de 1-10°C in de winter te heersen en een relatief hoge luchtvochtigheid;
 - c. Licht, geluid en tocht dienen te worden beperkt binnen het object;
 - d. De objecten dienen ten minste 40 m³ groot te zijn;
 - e. De objecten dienen goed geïsoleerd te zijn met een dubbele deur;
 - f. De objecten dienen een beperkte invliegopening te hebben om predatoren in het object te weren;
 - g. Binnen de objecten dient voldoende wegkruipgelegenheid aanwezig te zijn;
 - h. Verlichting in de omgeving van de objecten dient voorkomen te worden;

- i. De objecten dienen toegankelijk te zijn voor monitoring.
26. U dient ten behoeve van vliegroutes van vleermuizen lijnvormige structuren (bomenrijen etc.) zo veel mogelijk te handhaven.
 27. U dient binnen het plangebied structuurrijke bosranden te ontwikkelen welke ten goede komen als potentieel foerageergebied voor vleermuizen.
 28. Op locaties waar belangrijke vliegroutes en wegen elkaar kruisen dient u hop-overs aan te leggen.
 29. U dient de werkzaamheden zo veel mogelijk overdag uit te voeren en extra verlichting buiten de daglichturen zo veel mogelijk te mijden. Wanneer u toch gebruik moet maken van extra verlichting dient dit zodanig afgeschermd te worden dat verblijfplaatsen of vliegroutes onverlicht blijven of dient u amberkleurige ledverlichting toe te passen.
 30. Wanneer u kasten als mitigatie voor kraamverblijfplaatsen voor de gewone dwergvleermuis aanbrengt dient u:
 - j. Deze aan te brengen in de directe omgeving van de huidige verblijfplaats;
 - k. Meerdere compartimenten en een groot oppervlak te realiseren (afmetingen ca. 180x100x16 cm met 3 lagen);
 - l. De kast aan of in een gebouw aan te brengen;
 - m. Lichthinder rond de kast te voorkomen, eventueel door amberkleurige ledverlichting en/of aangepaste armaturen toe te passen.
 31. U dient verlichting van het wateroppervlak op plekken met foerageergebied van watervleermuis (en andere vleermuissoorten) en vliegroutes hiernaartoe te voorkomen.
 32. U dient de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland periodiek op de hoogte te houden van de monitoringsresultaten en voortgang in het aanbrengen en de werking van de mitigatie. Voor wat betreft de inventarisatie van alle beschermde soorten in het plangebied dient u een monitoringsfrequentie van 5 jaar te hanteren. Voor wat betreft broedvogelmonitoring dient u jaarlijks een monitoringsrapport op te sturen. Het monitoren van de voortgang in het aanbrengen van compensatie en mitigatie, in dit geval bij vleermuizen, dient ook jaarlijks te gebeuren. Dit omdat momenteel nog veel onduidelijk is over de concrete invulling van de compensatie/mitigatie.
 33. Wanneer een vleermuistoren wordt gerealiseerd als mitigatie voor een vleermuisverblijfplaats dient de uitvoering en de werking hiervan te worden meegenomen in de monitoring en dienen resultaten te worden aangeleverd aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.
 34. Indien uit de monitoring bijstelling noodzakelijk blijkt, dient u deze inzichtelijk te maken.
 35. U dient de monitoringsrapporten voor 31 december van het lopende kalenderjaar ter goedkeuring aan te leveren bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Steenmarter

36. U dient rekening te houden met de kwetsbare periode van de steenmarter. U dient van maart tot en met juni geen verstorende werkzaamheden uit te voeren op locaties waar verblijfplaatsen van de steenmarter aanwezig zijn. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kan de genoemde periode langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de steenmarter.
37. U dient voor de steenmarter nieuw leefgebied te realiseren door het aanleggen van een brede corridor binnen de Nieuwe EHS welke in verbinding staat met geschikt leefgebied in de directe omgeving.
38. U dient bestaand leefgebied van de steenmarter binnen de Nieuwe EHS te optimaliseren door het aanleggen van takkenrillen en het beschikbaar stellen van gebouwen.
39. U dient voorafgaand aan verstorende werkzaamheden zoals kap of sloop van bebouwing een check uit te voeren naar de aanwezigheid van verblijfplaatsen van de steenmarter binnen het werkgebied. Vervolgens dient u bestaande verblijfplaatsen en bijbehorend leefgebied zo veel mogelijk veilig te stellen en te handhaven.

40. Waar inpasbaar dient u boombruggen te realiseren op locaties waar leefgebied van de steenmarter wordt doorsneden door nieuw aan te leggen wegen of door wegen waar een toename in verkeersdruk wordt verwacht.

Broedvogels

41. U dient werkzaamheden aan bomen of gebouwen met nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van vogels uit te voeren buiten het broedseizoen of te starten voor de aanvang van het broedseizoen en aan een stuk door te werken. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. De geschiktheid van de periode voor de uitvoering van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de soort. Een deskundige zal bepalen wanneer en hoe de maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden.

Braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en veldleeuwerik

42. Ten behoeve van de braamsluiper, geelgors en de kneu dient u tijdig minimaal 56 hectare alternatief leefgebied te realiseren in de vorm van bloemrijk grasland, het aanplanten van landschapselementen met lage struikvormers, het plaatselijk handhaven van ruigte als voedselvoorziening en het realiseren van structuurrijke bosranden met mantel en zoomvegetatie.
43. U dient het beheer in de gebieden die geschikt zijn of worden gemaakt voor de kneu te richten op structuurvariatie (variatie in hoog – laag en nat – droog) en op de ontwikkeling van structuurrijke zoommantelvegetaties, bij voorkeur op zonnige locaties.
44. U dient ten behoeve van de braamsluiper en de kneu ruigten te handhaven dan wel gefaseerd te maaien.
45. U dient ten behoeve van de graspieper en de veldleeuwerik ten minste 28 hectare alternatief leefgebied, zo dicht mogelijk bij het huidige leefgebied, te realiseren door het ontwikkelen van bloemrijk grasland, extensiveren van agrarisch gebruik, vershralingbeheer van graslanden en/of de aanleg van faunaranden. Er dient gestreefd te worden naar een open tot zeer open terrein. Randwerking van opgaande beplanting dient zo veel mogelijk te worden voorkomen.
46. Bij het beheer van bloemrijke graslanden dient u 1 à 2 maal per jaar te maaien en de maaiwerkzaamheden gefaseerd uit te voeren, rekening houdend met de broedtijd van hier aanwezige vogels.
47. Ten behoeve van de veldleeuwerik dient u een gefaseerd maaibeheer te voeren in voor de veldleeuwerik geschikte gebieden, waarbij een keer per jaar gemaaid wordt en het maaisel wordt afgevoerd. Hierbij dient u stroken grenzend aan bosranden te laten staan.
48. Werkzaamheden in het leefgebied van de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik dienen pas te worden uitgevoerd nadat nieuw leefgebied beschikbaar is gekomen en functioneel is (na 2 tot 3 groeiseizoenen).
49. U dient bij werkzaamheden in en rond het leefgebied van de graspieper en de veldleeuwerik zo veel mogelijk rekening te houden met de broedperiode van deze soorten. Deze loopt globaal van begin april tot en met half augustus, maar kan, afhankelijk van de weersomstandigheden, variëren. Een deskundige op het gebied van de graspieper en de veldleeuwerik dient de meest geschikte periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden te bepalen.
50. Bij kap van bos dient u vrijkomend materiaal af te voeren om verrijking van de grond te voorkomen.
51. Voor de braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en de veldleeuwerik voert u monitoring uit. Wanneer de uitkomsten hiervan daar aanleiding toe geven (bij een grotere afname in het aantal territoria binnen het plangebied dan verwacht) dienen extra maatregelen zoals het realiseren van extra leefgebied te worden uitgevoerd.

Buizerd

52. U dient werkzaamheden aan bomen met nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de buizerd uit te voeren buiten het broedseizoen. Voor buizerd loopt dit globaal van maart tot en met juli. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. De geschiktheid van de periode voor de uitvoering van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de soort. Een deskundige zal bepalen wanneer en hoe de maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden.
53. Voor de kap van bomen dient u een controle op de aanwezigheid van buizerdnesten te laten uitvoeren door een deskundige op het gebied van de buizerd.
54. Indien in de te kappen bomen een nest van de buizerd aanwezig is, dient u met het kappen van de boom te wachten tot de buizerd (uit eigen beweging) geen gebruik meer maakt van de nest- of vaste rust- en verblijfplaats.
55. U dient ten behoeve van de buizerd binnen de Nieuwe EHS nieuw leefgebied te creëren in de vorm van structuurrijke bosranden en door de aanplant van nieuw bos en struweel.

Huismus

56. U dient bij het uitvoeren van de werkzaamheden rekening te houden met de kwetsbare perioden van de huismus. De broedtijd van de huismus loopt globaal van begin maart tot en met augustus. Ook dient u geen werkzaamheden waarbij nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de huismus worden aangetast of verstoord uit te voeren tijdens winterse omstandigheden (sneeuw en vorst). Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. De geschiktheid van de periode voor de uitvoering van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de soort. Een deskundige zal bepalen wanneer en hoe de maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden.
57. Wanneer de werkzaamheden aan en om het poortgebouw in deelgebied Deventerpoort in de broedperiode van de huismus moeten worden uitgevoerd, dient u de aanwezige nestlocaties ruim voor de start van het broedseizoen ongeschikt te maken.
58. U dient voorafgaand aan de werkzaamheden aan het poortgebouw in deelgebied Deventerpoort per te slopen verblijfplaats van de huismus ten minste twee permanent geschikte alternatieve voorzieningen aan te bieden, eventueel overbrugt met tijdelijke voorzieningen in de vorm van kasten. Dit houdt in dat in voor de aanvang van de werkzaamheden ten minste veertien voor de huismus geschikte verblijfplaatsen dient te realiseren. Deze verblijfplaatsen dienen:
 - In de directe omgeving (maximaal 500 meter) van de oorspronkelijke verblijfplaats te worden geplaatst en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden;
 - Niet te heet te worden in de middagzon: voorkeur heeft een noord of oost expositie of een ligging in de schaduw van een dakgoot of iets desgelijks.
59. Deze alternatieve voorzieningen dienen tijdig, dat wil zeggen minimaal drie maanden voor de werkzaamheden, aanwezig te zijn om de huismus te laten wennen aan de nieuwe voorzieningen.
60. Deze (tijdelijke) voorzieningen dienen, zover ze als zodanig functioneren, jaarlijks te worden schoongemaakt in een periode dat verstoring niet of minimaal optreedt.
61. In de directe omgeving van de alternatieve verblijfplaatsen voor de huismus dienen voldoende schuil- en foerageermogelijkheden te zijn. Indien nodig dient de aanwezige beplanting te worden aangevuld met (half)wintergroen en inheems plantmateriaal. De noodzaak en uitvoering hiervan dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de huismus.
62. U dient het aanbrengen van permanente verblijfplaatsen voor de huismus, bijvoorbeeld vogelvides, zo veel mogelijk aan te moedigen bij de realisatie van nieuwbouw door derden.

Kamsalamander, levendbarende hagedis en poelkikker

63. Werkzaamheden die effect hebben op het waterhabitat van de kamsalamander en de poelkikker dienen plaats te vinden in de periode van respectief 1 oktober tot en met januari en 15 september tot en met 15 maart, dat wil zeggen buiten de kwetsbare periode van de voortplanting van de kamsalamander en de poelkikker. Bij werkzaamheden aan overwinteringshabitat van de kamsalamander en de poelkikker dient gewerkt te worden in de periode van respectief 1 april tot en met juli en 15 april tot en met 15 oktober. Bovendien dient u bij de uitvoering van de werkzaamheden rekening te houden met de kwetsbare voortplantings- en overwinteringsperiode van de levendbarende hagedis. De voortplantingsperiode van de levendbarende hagedis loopt globaal van 1 april tot en met augustus, de overwinteringsperiode van 1 oktober tot en met 15 april. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kunnen deze perioden langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van amfibieën en reptielen.
64. U dient het huidige leefgebied van de kamsalamander, levendbarende hagedis en de poelkikker zo lang mogelijk te handhaven.
65. U dient ten minste twee jaar voorafgaand aan het aantasten van voortplantingspoelen van de kamsalamander en de poelkikker nieuwe poelen aan te leggen welke geschikt zijn als voortplantingslocatie voor de kamsalamander en de poelkikker en/of de kwaliteit van bestaande waterelementen te verbeteren. Hierbij moet tenminste de omvang die verloren gaat elders, binnen de Nieuwe EHS, worden gerealiseerd.
66. De poelen welke ten behoeve van de kamsalamander en de poelkikker worden aangelegd dienen:
 - n. Jaarrond een minimale diepte van 50 cm te hebben;
 - o. Te worden gevrijwaard van vis;
 - p. Een onderlinge afstand (tussen geschikte wateren) van maximaal 250 meter te hebben.
67. U dient de nieuwe poelen en de waterelementen die u geschikt maakt voor de kamsalamander en de poelkikker periodiek te schonen (om de drie of vier jaar) en te baggeren (om de zes tot tien jaar), waarbij u minimaal 25% van het waterelement dient te sparen.
68. U dient de nieuw aan te leggen poelen zodanig te realiseren dat ze een corridor met stepping stones vormen, welke uitwisseling mogelijk maken met amfibiepopulaties in de omgeving.
69. U dient binnen een straal van maximaal 200 meter van nieuwe of te handhaven poelen waarin de kamsalamander en/of de poelkikker is aangetroffen geschikt landhabitat, inclusief overwinteringsplekken, te handhaven of te creëren, onder meer door bosaanplant. Hierbij dienen voldoende wegkruipmogelijkheden in de vorm van houtstapels, stronken, etc., waar de kamsalamander in de zomer kan rusten of in de winterperiode kan overwinteren.
70. De nieuwe poelen dienen bereikbaar te zijn voor de kamsalamander en de poelkikker. Vanuit de overwinteringsplaatsen dienen daartoe geleidende structuren als ruigte stroken, hagen of houtwallen naar het water aanwezig te zijn.
71. U dient ten minste twee jaar voor het wegnemen van het huidige habitat, binnen de Nieuwe EHS, aan de zuidwestzijde, nieuw leefgebied voor de levendbarende hagedis te realiseren met een minimum omvang van 10 hectare, waarbinnen ten minste 300 exemplaren van de soort zich kunnen handhaven. Dit dient te bestaan uit structuurrijke, vochtige en droge heide, droog schraalland, nat schraalland met langs de randen daarvan structuurrijke bosranden met zoommantelvegetatie. Uitwisseling dient mogelijk te zijn tussen het nieuwe leefgebied en de omliggende leefgebieden.
72. Ten aanzien van het beheer van de nieuwe of te optimaliseren leefgebieden van de levendbarende hagedis, dient u heidevegetaties periodiek te plaggen in stroken van enkele meters breed met tussenpozen van vijf jaar en dient u lijnvormige structuren te handhaven en zoommantelvegetatie te creëren. De (beheer)werkzaamheden dient u te faseren zodat minimaal 50% van de vegetatie aanwezig blijft en u dient erop te letten dat bermen niet met zwaar materieel bereden worden.

73. U dient werkzaamheden aan land- en waterhabitat van de kamsalamander en de poelkikker en habitat van de levendbarende hagedis gefaseerd in ruimte en tijd uit te voeren.
74. Bij de monitoring van het gebied dient aandacht gegeven te worden aan de ontwikkeling van de verkeerssituatie binnen de deelgebieden waar de kamsalamander, levendbarende hagedis en de poelkikker aanwezig zijn. Op locaties waar sterfte door verkeer kan optreden dient u ten behoeve van de kamsalamander en de poelkikker faunarasters in combinatie met een faunabuis te plaatsen.
75. Bij de werkzaamheden in leefgebied van de kamsalamander, levendbarende hagedis en de poelkikker dient u zo veel mogelijk gebruik te maken van vaste rijroutes, welke in overleg met een ecooloog dienen te worden vastgesteld.

Heideblauwtje

76. U dient het huidige leefgebied van het heideblauwtje zo lang mogelijk te handhaven.
77. U dient op een zo kort mogelijke termijn, maar in elk geval ten minste twee jaar voor het aantasten van het huidige leefgebied van het heideblauwtje, ten minste drie hectare nieuw leefgebied te realiseren voor het heideblauwtje binnen de Nieuwe EHS, in de vorm open structuurrijke heide met kale grond. De omstandigheden in het nieuwe leefgebied dient zo veel mogelijk te lijken op die in het huidige leefgebied.
78. U dient de nieuw te realiseren heideterreinen zodanig te situeren dat ze als stepping stones kunnen dienen om uitwisseling met populaties in de omgeving mogelijk te maken. Dit houdt in dat de nieuwe heideterreinen aan de zuidwestzijde van de Nieuwe EHS gerealiseerd moeten worden, zo dicht mogelijk bij de grenzen van het plangebied waar eventueel aansluiting op populaties in de omgeving mogelijk is.
79. De afzonderlijk aan te leggen heideterreintjes dienen ten minste één hectare groot te zijn en een onderlinge afstand van niet meer dan 500 meter te hebben.
80. U dient in het nieuw aangelegde habitat voor het heideblauwtje zodanig te beheren dat het duurzaam geschikt blijft voor deze soort, door het ontwikkelen of in stand houden van jonge successiestadia in zowel natte als droge heidevegetaties. Hiertoe dient u:
 - q. Houtige opslag in het gebied handmatig te verwijderen;
 - r. Gefaseerd te maaien en te plaggen (25% per keer);
 - s. Het maaisel af te voeren;
 - t. De gebieden niet te berijden met zwaar materieel.
81. U dient exemplaren van het heideblauwtje niet eerder weg te vangen en over te zetten dan wanneer dit nieuwe habitat binnen de Nieuwe EHS gerealiseerd is.
82. Wanneer u planten met eitjes verplaatst dient dit te gebeuren in de periode augustus- oktober.

Zorgplicht

Ik wijs u er op dat u op grond van artikel 2 van de Flora- en faunawet de volgende maatregelen in acht dient te nemen:

Baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, steenmarter en watervleermuis

83. Sloop of renovatie van bouwwerken waarin verblijfplaatsen van vleermuizen of de steenmarter aanwezig zijn, dienen op een strippende, vleermuisvriendelijke wijze gesloopt te worden, onder begeleiding van een deskundige op het gebied van vleermuizen of de steenmarter.

Eekhoorn

84. U dient rekening te houden met de kwetsbare periode van de eekhoorn. U dient in verband met de voortplantingsperiode en de overwinteringsperiode van de eekhoorn in de periode van december tot en met februari en mei tot en met juni geen versturende werkzaamheden uit te voeren op locaties waar de eekhoorn aanwezig is. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kunnen de genoemde perioden langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de eekhoorn.
85. U dient voorafgaand aan versturende werkzaamheden zoals kap een check uit te voeren naar de aanwezigheid van verblijfplaatsen van de eekhoorn binnen het werkgebied. Vervolgens dient u bestaande verblijfplaatsen en bijbehorend leefgebied veilig te stellen en te handhaven indien en zolang deze in gebruik zijn.

Kamsalamander, levendbarende hagedis en poelkikker

86. Wanneer u binnen de genoemde kwetsbare perioden werkzaamheden wilt uitvoeren aan water- of landhabitat dient u het betreffende gebied uit te rasteren middels een amfibieënraaster. Vervolgens dient u eventueel aanwezige amfibieën weg te vangen en over te zetten naar geschikte habitat in de omgeving, maar buiten de negatieve invloedssfeer van de werkzaamheden. Dit dient te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van herpetofauna.
87. U dient, wanneer nodig, aanwezige exemplaren van de kamsalamander en de poelkikker af te vangen tijdens de voorjaarstrek. Deze is globaal in de periode februari-maart, maar is afhankelijk van de weersomstandigheden. De beste periode om dieren af te vangen en over te zetten dient te worden bepaald onder begeleiding van een deskundige op het gebied van herpetofauna.
88. Het vangen en verplaatsen van de levendbarende hagedis dient u, bij voorkeur, in de periode half april tot en met half juni uit te voeren, wanneer er nog geen juvenielen aanwezig zijn. De beste periode om de aanwezige exemplaren van de soort af te vangen en over te zetten dient te worden bepaald onder begeleiding van een deskundige op het gebied van herpetofauna.
89. Wanneer het aan te leggen leefgebied binnen de Nieuwe EHS geschikt is voor de kamsalamander en de poelkikker dient u een deel van de aanwezige exemplaren van de kamsalamander op de ontwikkelingslocaties (met name Leisure Noord ten aanzien van de kamsalamander en Troned ten aanzien van de poelkikker) weg te vangen en over te zetten naar geschikt leefgebied binnen de Nieuwe EHS. Wanneer dit succesvol is, dient u de resterende populatie uit de poel weg te vangen eventueel in combinatie met het overzetten van plantmateriaal en larven of eieren van de kamsalamander.

Heideblauwtje

90. Het wegvangen en overzetten van exemplaren van het heideblauwtje heeft de voorkeur boven het verplaatsen van (planten met) eitjes.
91. U dient de heideplanten met eitjes en de gevangen exemplaren van het heideblauwtje direct over te zetten naar geschikt nieuw leefgebied. Deze dienen niet eerst in een depot geplaatst te worden.
92. U dient de planten met eitjes over te planten naar locaties binnen geschikt leefgebied binnen de actieradius van aanwezige *Lasius* sp. mieren.
93. Een deskundige op het gebied van dagvlinders dient voorafgaand aan het overzetten van exemplaren van het heideblauwtje of planten met eitjes te bepalen of het nieuwe leefgebied voldoende geschikt is.

Overige voorschriften

94. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.

95. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte gesteld te worden.
96. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
97. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, zeker vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
98. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Postbus 19530, 2500 CM Den Haag.

Den Haag, 12 november 2014

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
namens deze:

Marco Klaassen
Teammanager Vergunningen